

I. НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ:

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

II. Цикл професійної підготовки.

2.1. Цикл нормативних дисциплін.

ВИКЛАДАЧ: Сіденко Володимир Романович, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАНУ
e-mail: vsidenko@ukma.edu.ua

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 4 ECTS

Заняття в аудиторії: 26 год. (6 занять по 4 академічні години, підсумковий колоквиум)

Самостійна робота слухачів курсу: 94 год.

Форма підсумкового оцінювання: екзамен.

АНОТАЦІЯ

Метою дисципліни є ознайомлення студентів з основним змістом, формами прояву, механізмами протікання та ключовими проблемами, пов'язаними із розвитком європейського інтеграційного процесу та його впливу на економічний розвиток, а також надання аспірантам навичок самостійного та критичного аналізу наукових проблем у цій сфері. Предметом курсу є вивчення як теоретичних засад розвитку європейської інтеграції, так і практичні аспекти реалізації євроінтеграційного курсу загалом та участі у ньому України. Курс передбачає реалізацію таких завдань, як: вивчення еволюції та сучасного стану теоретичних засад розвитку регіональної інтеграції, основних наукових шкіл у цій сфері; ознайомлення з основними етапами розвитку євроінтеграційного процесу та проблемами, з якими стикалися країни на різних етапах розвитку; формування наукової компетенції щодо визначення шляхів та механізмів впливу інтеграційних процесів на національний економічний розвиток; отримання поглиблених та систематизованих уявлень про напрями, механізми та суперечності формування економічного та валютного союзу ЄС; вивчення основних напрямів та механізмів адаптації країн-кандидатів до членства в ЄС; отримання знань у сфері сучасних тенденцій еволюції ЄС та можливих позитивних та негативних сценаріїв його розвитку в майбутньому.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ:

Мета курсу: ознайомлення студентів з основним змістом, формами прояву, механізмами протікання та ключовими проблемами, пов'язаними із розвитком європейського інтеграційного процесу та його впливу на економічний розвиток, а також надання аспірантам навичок самостійного та критичного аналізу наукових проблем у цій сфері.

Завдання курсу: набути знання щодо еволюції та сучасного стану теоретичних засад розвитку регіональної інтеграції, специфіки основних наукових шкіл у цій сфері; здатність здійснювати наукове узагальнення закономірностей розвитку євроінтеграційного процесу та ідентифікувати проблеми, з якими стикалися країни на різних етапах розвитку; виконувати критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей щодо визначення шляхів та механізмів впливу інтеграційних процесів на національний економічний розвиток, щодо суперечливих напрямів та механізмів формування економічного та валютного союзу ЄС;

здатність моніторити результати розвитку сучасних тенденцій еволюції ЄС та можливих позитивних та негативних сценаріїв його розвитку в майбутньому, уміння використовувати результати дисертаційного дослідження для участі у міжнародних наукових та прикладних проектах, застосовувати міждисциплінарний підхід в аналізі основних напрямів та механізмів адаптації країн-кандидатів до членства в ЄС.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Знати теоретичні погляди та методи, необхідні для розв'язання поставленої в дисертації проблеми у контексті євроінтеграційних процесів.	Лекції, семінари, кейси, ситуаційні вправи	Усне опитування, письмові роботи, індивідуальні презентації
Аналізувати науково-практичні проблеми, поставлені в дисертації, на абстрактному рівні шляхом декомпозиції їх на складові та синтезувати шляхи їхнього рішення.	Лекції, семінари, практичні заняття, кейси, презентації	Індивідуальна презентація
Вибирати належні дослідницькі методи для розв'язку наукових задач в сфері економіки, зокрема по темі дисертації, беручи до уваги наявні ресурси.	Презентація огляду літератури по темі дисертації, проблемний колоквіум	Усне опитування, виступ у дискусії
Володіти навичками самостійного опанування нових знань, використовуючи сучасні освітні та дослідницькі технології у сфері економіки.	Лекції, дискусійні семінари	Письмова робота, бліц-опитування
Планувати і проводити наукові дослідження, демонструвати результати наукових робіт та готувати їх до оприлюднення.	Презентація структури, методів і проміжних результатів своєї дисертації. Ситуаційні вправи.	Індивідуальна презентація, тези на конференцію.
Демонструвати високу соціальну відповідальність і дотримання принципів академічної доброчесності.	Письмові роботи. Презентація власних наукових розробок.	Перевірка програмою Unichек.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Вивчення даного курсу дозволить студентам ознайомитись з концептуальним забезпеченням політики євроінтеграції, з основними елементами сучасної економічної політики Євросоюзу та ключовими проблемами, пов'язаними із розвитком європейського інтеграційного процесу та його впливу на економічний розвиток. Будуть максимально розвиватись навички самостійного та критичного аналізу наукових проблем у цій сфері із забезпеченням тісного зв'язку з проблематикою дисертацій слухачів. Предметом курсу є вивчення, як теоретичних засад розвитку європейської інтеграції, так і практичних аспектів реалізації євроінтеграційного курсу загалом та участі у ньому України. Програму курсу побудовано за логікою сходження від абстрактного до конкретного, від теорії до практики, а також з врахуванням дискусійного характеру багатьох положень наукових теорій та інструментів реальної економічної політики різних країн, включаючи Україну. Аспірант повинен буде максимально розвинути свою компетенцією критичного мислення та уміння діяти креативно, інноваційно і відповідально при формуванні власного погляду на необхідні шляхи і методи підвищення ефективності економічної політики, зокрема України. Технологія викладання курсу передбачає максимальне включення аспектів, які прямо пов'язані з тематикою дисертацій аспірантів, які слухають цей курс.

Структура курсу передбачає ознайомлення з основними етапами розвитку євроінтеграційного процесу та проблемами, з якими стикалися країни на різних етапах розвитку; формування наукової компетенції щодо визначення шляхів та механізмів впливу інтеграційних процесів на національний економічний розвиток; отримання поглиблених та систематизованих уявлень про напрями, механізми та суперечності формування економічного та валютного союзу ЄС; вивчення основних напрямів та механізмів адаптації країн-кандидатів до членства в ЄС; отримання знань у сфері сучасних тенденцій еволюції ЄС та можливих позитивних та негативних сценаріїв його розвитку в майбутньому.

Тематичний план

№ з/п	Теми занять	Кількість годин
Заняття 1.	<p>ТЕМА 1. Еволюція теоретичних поглядів на розвиток європейської (міжнародної) інтеграції та основні школи наукової думки у цій сфері.</p> <p>Лекція: Етапи у розвитку теоретичних засад у дослідженнях процесів європейської та загалом міжнародної інтеграції. Федералізм, (нео)функціоналізм, інтерговернменталізм (міждержавний підхід) як базові напрями аналізу процесів європейської інтеграції. Сучасні теоретичні концепти розвитку процесів європейської (міжнародної) інтеграції, включаючи теорії багаторівневого управління, мереж формування політики, неоінституціональні підходи, соціальний конструктивізм та ін. Теоретичні принципи економічної інтеграції. Розробка теоретичних питань дезінтеграційних процесів.</p>	4 год.

	<p>Семінар: Етапи (стадії) інтеграції у концепції Б. Баласса та в подальших публікаціях. Негативна і позитивна інтеграція. Моделі інтеграції ринків та дирижистська модель інтеграції. Неофункціоналістська модель «переливу» (spillover). Концепції «гнучкої Європи» та «Європи різних швидкостей». Моделі просторової організації інтеграційного процесу, у т.ч. модель «концентричних кіл» та модель «змінної геометрії». Можливості та обмеження інструментів економіко-математичного моделювання впливу інтеграційного процесу на економічний розвиток.</p> <p>Ситуаційні справи.</p>	
Заняття 2.	<p>ТЕМА 2. Етапи в розвитку європейського інтеграційного процесу та зміни форм його впливу на економічний розвиток</p> <p>Лекція. Створення Європейських співтовариств. Формування режиму вільної торгівлі та митного союзу і запровадження секторального співробітництва на основі спільної політики. Створення спільного ринку. Поглиблення інтеграції ринків на основі політики переходу до єдиного ринку ЄС. Розширення сфери взаємодії у сфері науково-технічної та економічної політики. Маастрихтський та Амстердамський договори: утворення Європейського Союзу та перехід до створення Економічного і валютного союзу (ЕВС). Інституційна реформа ЄС: Лісабонський договір 2007 р. та утворення єдиної структури ЄС. Курс на завершення формування ЕВС. Питання формування елементів політичного союзу ЄС.</p> <p>Семінар. Дискусія на основі письмових робіт та презентацій аспірантів з тематики: основні органи регулювання євроінтеграційного процесу та зміни їх функцій у процесі поглиблення та розширення європейської інтеграції; політика конституціоналізації відносин в рамках ЄС: досягнення, провали і можливі перспективи; механізми узгодження макроекономічної політики в рамках ЄС.</p> <p>Презентація: кожен аспірант демонструє зв'язок питань, що розглядаються, до тематики його дисертації.</p>	4 год.
Заняття 3.	<p>ТЕМА 3. Формування Економічного і валютного союзу країн – членів ЄС: пріоритети і механізми</p> <p>Лекція: Основні принципи формування ЕВС, визначені Маастрихтським та Амстердамським договорами та їх вплив на загальний розвиток європейської інтеграції та країн-членів. Ускладнення у формуванні ЕВС, спричинені радикальним розширенням складу ЄС та глобальною кризою 208–2009 років. Процес завершення формування ЕВМ, як реакція на виклики розвитку євроінтеграційного процесу. Завершення формування</p>	4 год.

	<p>ЕВС: формування банківського та фіскального союзів, спільна макроекономічна політика. Основні перешкоди на шляху завершення формування ЕВС.</p> <p>Дискусійний семінар. Кризові процеси всередині ЄС та політика їх подолання: криза єврозони 2010–2013 років: витоки, механізми та інструменти подолання; Брексіт: вихід Великої Британії з ЄС та його можливі наслідки; міграційна криза в ЄС та шляхи її розв'язання.</p> <p>Ситуаційні вправи: участь в обговоренні, критичний підхід.</p>	
Заняття 4.	<p>ТЕМА 4. Процеси розширення Європейського Союзу: вплив на економічний розвиток та інтеграційні процеси всередині ЄС</p> <p>Лекція. Основні «хвилі» розширення кількісного складу держав – членів ЄС, починаючи від 1970-х років, та їх вплив на розвиток інтеграційних процесів та національних економік країн-членів. Специфіка останніх «хвиль» розширення ЄС, які мали місце з 2004 року. Проблема поєднання процесів поглиблення інтеграції та розширення інтеграційного об'єднання. Копенгагенські критерії членства в ЄС та їх розвиток у світлі уроків розширення. Переговори щодо подальшого розширення ЄС: проблеми і можливі перспективи.</p> <p>Семінар. Варіанти майбутнього Європейського Союзу та національний економічний розвиток.</p> <p>Письмова робота та її презентація на семінарі: Проекти майбутнього ЄС, презентовані офіційними інституціями Євросоюзу. Проекти реформування ЄС, запропоновані окремими країнами-членами. Погляди дослідників та громадських організацій на майбутнє ЄС та механізми його впливу на національний розвиток.</p>	4 год.
Заняття 5.	<p>ТЕМА 5. Сучасні кризові процеси та можливі сценарії подальшої еволюції європейської інтеграції</p> <p>Лекція. Причини і можливі механізми виникнення кризових явищ в розвитку євроінтеграційного процесу. Стислий огляд історії ускладнень та криз в розвитку європейської інтеграції. Фактори виникнення і основні характеристики сучасних кризових явищ у розвитку ЄС. Кризові явища у зоні євро, міграційна криза, вихід Британії з ЄС: їх причини та можливий вплив на майбутнє ЄС. Розробка новітніх сценаріїв реформування ЄС у відповідь на виклики його подальшого розвитку. Плани поглиблення євроінтеграції (Європейської Комісії, Президента Франції Е. Макрона) та протистояння їм політичних платформ євроскептиків.</p>	4 год.

	<p>Семінар. Місце та роль країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) в розвитку ЄС. Особливості місця та ролі країн ЦСЄ в економіці ЄС. Політико-економічні пріоритети розвитку країн ЦСЄ.</p> <p>Письмова робота: Наявні суперечності між національними урядами країн ЦСЄ та комунітарними органами ЄС. Можливі варіанти щодо місця та механізмів участі регіону ЦСЄ в майбутньому оновленому форматі ЄС.</p> <p><i>В усіх роботах також демонструється вплив цієї проблематики на виконання власної дисертації.</i></p>	
Заняття 6.	<p>ТЕМА 6. Економічний аспект Асоціації України з ЄС: проблеми імплементації та можливі перспективи</p> <p>Лекція. Основні економічні пріоритети Угоди про асоціацію України з ЄС. Передумови та механізми імплементації Угоди про асоціацію. Оцінка загального перебігу виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію. Основні чинники, що перешкоджають ефективному виконанню Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС. Пріоритети активізації євроінтеграційної політики України та можливі перспективи інтеграції в структуру ЄС.</p> <p>Семінар. Майбутнє відносин України з ЄС. Євроінтеграційний курс України: фактори сприяння і перешкоджання.</p> <p>Ситуаційні справи. Оцінка ходу виконання Угоди про асоціацію України з ЄС українськими фахівцями і політичними діячами. Нові перспективи поглиблення участі України в євроінтеграційному процесі. Презентація власного доробку в дисертації у цьому аспекті.</p>	4 год.
Заняття 7.	<p>Підсумкова загальна дискусія з проблем курсу та можливість використання набутих знань і компетенцій у власних дисертаційних дослідженнях.</p> <p>Ситуаційні справи</p>	2 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за активність	Разом
Робота на практичному занятті	7	2	14
Письмова робота	3	5	15
Індивідуальна презентація	3	7	21
Ситуаційні вправи.	4	5	20
Екзамен	1	30	30
Разом			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Презентація	7	Презентація підготовлена вчасно і представлена на занятті з використанням програми PowerPoint, логічно структурована, чітко розкриває основні положення заданої теми. Аспірант демонструє володіння матеріалом і здатність відповісти на запитання аудиторії.
	3-6	Презентація підготовлена і представлена вчасно, але без повної відповідності тим чи тим вимогам, викладеним вище.
	1-2	Презентація підготовлена із запізненням та/або демонструє невідповідність заданим вимогам і містить помилкові твердження. Аспірант не демонструє належної підготовки та/або не готовий відповідати на змістовні запитання.
Робота на практичному занятті	2	Аспірант бере участь в обговоренні теми заняття та презентацій, дискусії, демонструючи володіння змістом програмних питань.
	1	Участь аспіранта в обговоренні теми, презентації, дискусії переважно пасивна і недостатньо демонструє володіння матеріалом заняття.

Письмова робота	5	Роботу виконано і подано вчасно, вона відповідає заданій тематиці, демонструє належний рівень знань і розуміння щодо поставленого програмного завдання. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	4	Роботу виконано і подано вчасно, вона відповідає заданій тематиці, але демонструє поверховість знань і розуміння щодо поставленого програмного завдання. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	1-3	Роботу виконано і подано вчасно, але проблематика і поставлені завдання розкриті не повною мірою чи мають слабкий дотик до проблематики власної дисертації.
	0	Завдання не виконане у визначений викладачем термін чи у відповідності до програмних вимог або містить плагіат.
Підсумкова презентація (екзамен)	27-30	Підсумкова презентація підготовлена вчасно і представлена з використанням програми PowerPoint, правильно і логічно структурована. Презентація побудована із залученням матеріалів власного дисертаційного дослідження і демонструє професійну підготовку аспіранта щодо програмних положень курсу. Аспірант демонструє власне авторство і здатність відповісти на запитання аудиторії.
	15-27	Підсумкова презентація підготовлена і представлена вчасно, але з частковою відповідністю визначеним вище вимогам.
	1-14	Підсумкова презентація підготовлена і представлена вчасно, але аспірант не демонструє належної обізнаності з матеріалом, демонструє недостатню відповідність зазначеним вище вимогам, матеріал не демонструє логічну та послідовну структуру. Текстове наповнення слайдів презентації вирізняється значними мовно-стилістичними недоліками.
	0	Підсумкова презентація не зроблена у визначений викладачем термін або містить плагіат.

**Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної
університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS**

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	Відмінно	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	Добре		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70			Задовільно
60 – 65	E (достатньо)		
30 – 59	Незадовільно	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (неприйнятно – з обов'язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до екзамену) складає 30 балів. **У разі отримання оцінки «неприйнятно»** (нижче 29 балів) аспірант зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» аспірант має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії аспірант може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diialnosti-ta-iaкости-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-dokumenty

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні:

1. Економічна асоціація України з Європейським союзом: монографія / О.І. Шнирков, В.І. Муравйов, Р.О. Заблоцька та ін.; за ред. О.І. Шниркова, В.І. Муравйова. К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – 415 с.
2. Шнирков О.І., Копійка В.В., Муравйов В.І. Україна - Європейський Союз: економіка, політика, право. — К. : ВПЦ "Київський ун-т", 2006.
3. Конкурентоспроможність України на ринку ЄС: інституційні засади: Аналітична доповідь Центру Разумкова. Журнал «Національна безпека і оборона», 2016, №1–2.
4. Сіденко В.Р. Глобалізація - європейська інтеграція - економічне розвиток: українська модель». Том второй «Європейська інтеграція и економічне розвиток». – Київ: Ін-т екон. и прогноз., 2011.
5. Сіденко В.Р. Політика завершення формування Європейського економічного і валютного союзу: основні тенденції і можливі наслідки для України // Економіка України. – 2014. – № 10. – С. 51–66.
6. Стратегія економічного зростання Європейського Союзу: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Авт. кол. Ю.М. Бажал, І.В. Бураковський, Г.С. Григор'єв та ін. / За ред. д-ра екон. наук, проф. Ю.М. Бажала. – К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2013.
7. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України / Аналітична доповідь / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2017.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Верховна Рада України (офіційний веб-портал). Розділ «Законодавство України: Міжнародні документи («Європейський Союз, 2014 р.)». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/c720y2014>
9. Шифф Морис и Уинтерс Л. Алан. Региональная интеграция и развитие / Пер. с англ.; Всемирный банк. – М.: Издательство «Весь мир», 2005.
10. Balassa V. The Theory of Economic Integration. – London: Allen and Unwin, 1962.
11. European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Association Implementation Report on Ukraine. Brussels, 14.11.2017 SWD(2017) 376 final. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_ukraine.pdf
12. European Commission. White Paper on the Future of Europe: Reflections and scenarios for the EU27 by 2025. – Brussels, COM(2017)2025 of 1 March 2017.
13. European Commission. A blueprint for a deep and genuine economic and monetary union: Launching a European Debate. COM(2012) 777 final/2. – Brussels, 30.11.2012.
14. Five Presidents' Report, 2015: Completing Europe's Economic and Monetary Union. Report by Jean-Claude Juncker in close cooperation with Donald Tusk, Jeroen Dijsselbloem, Mario Draghi and Martin Schulz. Brussels: European Commission.
15. Herman Van Rompuy, President of the European Council, in close collaboration with: José Manuel Barroso, President of the European Commission, Jean-Claude Juncker, President of the Eurogroup, and Mario Draghi, President of the European Central Bank. Towards a Genuine Economic and Monetary Union. – Brussels, 5 December 2012. – 18 p. [Electronic resource]. Available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/134069.pdf.

16. Juncker, Jean-Claude. A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change: Political Guidelines for the next European Commission. – Strasbourg, 15 July 2014. – 12 p.
17. Rosamond, Ben. Theories of European Integration. – Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2000.
18. Sidenko, Volodymyr. The Crisis Processes in the EU Development: Origins and Prospects, Економіка і прогнозування. 2017, № 1, с. 7–30 (електронний варіант тексту українською мовою «Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витoki та перспективи» доступний на веб-сайті журналу – eip.org.ua; індекс doi: <https://doi.org/10.15407/eip2017.01.007>).
19. Stiglitz, Joseph E. How a Common Currency Threatens the Future of Europe. – New York – London: W. W. Norton & Company, 2016.
20. Wiener, Antje and Thomas Diez (eds). European Integration Theory. 2nd edition. Oxford – New York: Oxford University Press, 2009.

Додаткові:

1. Alesina, Alberto and Francesco Giavazzi. The Future of Europe: Reform or Decline. – Cambridge, Mass. – London: The MIT Press, 2006.
2. Berend, T. Iván. The Contemporary Crisis of the European Union: Prospects for the Future. – New York: Routledge, 2017.
3. Daianu, Daniel,; Carlo D'Adda; Giorgio Basevi; Rajeesh Kumar. The Eurozone Crisis and the Future of Europe: The Political Economy of Further Integration and Governance. – Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, NY: Palgrave Macmillan, 2014.
4. Galbraith, James K. Welcome to the Poisoned Chalice: The Destruction of Greece and the Future of Europe. New Haven and London: Yale University Press, 2017.
1. El-Agraa. A.M. (ed.). The European Union: Economics and Policies: 8th edition. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
2. Emerson, Michael. The Economics of 1992: The E.C. Commission's Assessment of the Economic Effects of Completing the Internal Market. – Oxford: Oxford University Press, 1988.
3. Eppler, Annegret/Scheller Henrik (ed.). Zur Konzeptionalisierung europäischer Desintegration. Zug- und Gegenkräfte im europäischen Integrationsprozess, Baden-Baden. Nomos Verlagsgesellschaft, 2013.
4. Kolodko, Grzegorz W. How to Destroy a Country. The Economics and Politics of the Greek Crisis. Rivista di Politica Economica, 2016, aprile/giugno, p. 37–61 [Electronic resource]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3036957 or: http://www.tiger.edu.pl/english/kolodko/artykuly.htm#in_english.
5. Molle, Willem. The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy: 5th edition. – Aldershot Hants, England – Burlington, USA: Ashgate Publishing, 2006.
6. HM Government. The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union: Presented to Parliament by the Prime Minister, February 2017. www.gov.uk/government/publications.
7. Pelkmans, Jacques. European Integration: Methods and Economic Analysis: 3d edition. – Harlow, England: FT Prentice Hall (Pearson Education Ltd.), 2006
8. Pinder J. Positive Integration and Negative Integration: Some Problems of Economic Union in the EEC // The World Today. – 1968. – Vol. 24, No. 3.

-
9. Schmitter P. A Revised Theory of Regional Integration // International Organization. – 1970. – Vol. 24, No. 4. – P. 836–868.
  10. Tsoukalis, Loukas and Janis A. Emmanouilidis (eds). The Delphic Oracle on Europe: Is there a Future for the European Union? – Oxford University Press, 2011.
  11. Vollaard, Hans. Explaining European Disintegration // Journal of Common Market Studies, Volume 52, Issue 5, September 2014, p. 1142–1159; Version of Record online: 17 FEB 2014. – <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcms.12132/pdf>
  12. Scharpf, Fritz W. Forced Structural Convergence in the Eurozone – Or a Differentiated European Monetary Community: MPIfG Discussion Paper 16/15. – Köln: Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, December 2016.